

CHUYỆN CHỨC PHÁN SỰ ĐỀN TẨN VIÊN

(*Tản Viên từ phán sự lục*)

(2 tiết)

NGUYỄN DŨ

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS :

- Qua việc khai thác giá trị nghệ thuật của tác phẩm, hiểu được tính cách cương trực, trọng công lí, "thấy sự tà gian thì không thể chịu được" của Ngô Tử Văn.
- Nắm được nghệ thuật kể chuyện hấp dẫn của tác giả.
- Rèn luyện cách đọc - hiểu và nhận diện kết cấu, cách xây dựng xung đột và sắp xếp tình tiết trong một truyện truyền kì.

II – NHỮNG ĐIỂM CẦN LUU Ý

1. Về nội dung

a) HS đã được giới thiệu khái niệm *truyện kì* và một số đặc điểm của truyện truyền kì trong SGK *Ngữ văn 9*, tập một. *Chuyện người con gái Nam Xương* thuộc loại truyện có nhân vật chính là những người phụ nữ đức hạnh, khao khát cuộc sống yên bình, hạnh phúc nhưng bị lâm vào cảnh ngộ éo le, oan khuất,... *Chuyện chức phán sự đền Tân Viên* thuộc loại truyện mà nhân vật chính là những trí thức có tâm huyết, không chịu trói mình trong vòng danh lợi chật hẹp.

b) Cần nhấn mạnh thêm : sự tham gia của các yếu tố kì quái, hoang đường trong một cốt truyện sinh hoạt có tính thế sự hoặc chuyện tình cảm,... làm tăng thêm sức hấp dẫn của truyện truyền kì.

Đồng thời, có thể mở rộng : ngoài *Truyền kì mạn lục* của Nguyễn Dữ, các tác phẩm viết theo thể loại truyện kì ở văn học trung đại Việt Nam còn có *Truyền kì tân phả* của Đoàn Thị Điểm, *Công dư tiệp kí* của Vũ Phương Đề, *Tân truyền kì lục* của Phạm Quý Thích, *Lan Trì kiến văn lục* của Vũ Trinh,...

2. Về phương pháp

Hướng dẫn HS đọc kỹ các chú thích trong SGK. Trong các thao tác tìm hiểu giá trị nghệ thuật và nội dung truyện, cần thể hiện rõ yếu tố đặc trưng thể loại.

3. Về kiểm tra, đánh giá

Đánh giá HS đọc đúng giọng kể theo đặc trưng thể loại, thấy được nghệ thuật kể chuyện hấp dẫn của tác giả và nội dung thể hiện gương dũng cảm chống gian tà của Ngô Tử Văn ; qua đó hiểu nội dung yêu nước, trọng công lí của truyện.

III – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY HỌC

1. Phần mở đầu

GV có thể yêu cầu HS nhớ lại nội dung bài *Chuyện người con gái Nam Xương* đã học, nêu một số nét chính về đặc điểm, nghệ thuật kể chuyện và nhân vật trong tác phẩm của Nguyễn Dữ.

2. Phần tổ chức dạy học

Câu hỏi 1

GV hướng dẫn HS đọc đoạn trích từ "Đốt đèn xong, chàng về nhà..." đến "... bỏ người ấy vào ngục Cửu U" và thảo luận về nội dung.

a) Đoạn trích có các sự việc lớn sau :

- Tử Văn đốt đèn.
- Hồn ma Bách hộ họ Thôi giả làm cư sĩ đến đòi Tử Văn dựng trả ngôi đền và doạ sẽ kiện đến Diêm Vương.
- Thổ công nói cho Tử Văn biết sự thật về bản chất của viên Bách hộ họ Thôi và dặn chàng nói sự thực trước Diêm Vương.
- Tử Văn bị hai tên quỷ sứ bắt xuống Minh ti.
- Tử Văn đấu tranh giành lẽ phải.

b) Ngô Tử Văn giải quyết từng sự việc :

- Khi thấy "một người khôi ngô, cao lớn, đầu đội mũ trụ... tự xưng là cư sĩ" đòi dựng trả ngôi đền, "Tử Văn mặc kệ, vẫn cứ ngồi ngắt ngưởng tự nhiên".

– Khi thấy "một ông già, áo vải mū đen, phong độ nhàn nhã", tính tình khiêm tốn đến lời mừng, Tử Văn kinh ngạc : "Sao mà nhiều thắn quá vậy ?".

– Khi nghe Thổ công kể lại sự tình, Tử Văn cặn kẽ hỏi : "Hắn có thực là tay hung hăn, có thể gieo vạ cho tôi không ?".

– Đến Vương phủ, không khí rùng rợn, mặc dù bị đe doạ, vu cáo ("Tôi sâu ác nặng, không được dự vào hàng khoan giảm"), mặc dù bị sỉ nhục ("Tên này bướng bỉnh ngoan cố"), rồi bị Diêm Vương mắng và uy hiếp... nhưng Tử Văn vẫn khảng khái : "Ngô Soạn này là một kẻ sĩ ngay thẳng ở trần gian".

Cuối cùng, tính cách cương trực, thẳng thắn, quyết liệt, chính nghĩa của Tử Văn đã thắng gian tà.

c) Các sự kiện xảy ra đối với Ngô Tử Văn trong thời gian hai ngày. Trong thời gian ấy, chàng đã gặp những nhân vật : hồn ma Bách hộ họ Thôi giả làm cư sĩ, Thổ công, hai tên quỷ sứ, lũ quỷ Dạ Xoa, Diêm Vương.

d) Trước khi đốt đèn, Tử Văn "tắm gội sạch sẽ, khấn trời". Sự kiện này cho thấy : Tử Văn tin vào hành động chính nghĩa của mình, lấy lòng trong sạch, thái độ chân thành của mình mong được trời chia sẻ. Như vậy, hành động đốt đèn của Tử Văn xuất phát từ một ý thức rõ ràng.

e) Để nêu được diễn biến tâm lí của nhân vật Bách hộ họ Thôi, GV yêu cầu HS bám sát các chi tiết :

– Ở nhà Tử Văn, hắn tự xưng là cư sĩ, dùng nguyên lí đạo Nho để buộc tội, lấy oai linh của quỷ thần để hăm doạ Tử Văn không được thì tức giận, thề thốt, phất áo ra đi.

– Ở Vương phủ, hắn đến trước Tử Văn để kêu cầu ở trước sân. Thấy Tử Văn cứng cỏi tâu trình, hắn ngoan cố vu vạ không được thì lập lò nhận tội.

GV nhấn mạnh : tâm lí của tên Bách hộ họ Thôi thể hiện tính cách của một tướng giặc Minh bại trận, lúc sống đã mang tâm di xâm lược nước khác, mưu đồ làm việc phi nghĩa, đến lúc chết vẫn hiện nguyên hình một kẻ lừa đảo. Tính cách đó được thể hiện nhất quán trong mọi cử chỉ, hành động – đó là tính cách dối trá càn bậy, và cuối cùng bị Diêm Vương trừng trị đích đáng.

Câu hỏi 2

Qua lời giới thiệu về Tử Văn và nguyên nhân đốt đèn của chàng, có thể thấy :

– Nhân vật Tử Văn được tác giả giới thiệu theo phương pháp truyền thống trong văn học cổ, bao gồm : tên tuổi (tên là Soạn), quê quán (người huyện Yên Dũng đất Lạng Giang), tính tình khảng khái, nóng nảy, "thấy sự tà gian thì không thể chịu được, vùng Bắc vẫn khen là người cương trực".

– Nguyên nhân đốt đèn của Tử Văn : Trong làng, trước có ngôi đền rất linh ứng, nay bị hồn ma một viên tướng bại trận của Bắc triều chiếm giữ và tác quái. "Tử Văn tức giận, một hôm, tắm gội sạch sẽ, khấn trời, rồi châm lửa đốt đèn".

Như vậy, qua hành động đốt đèn có thể thấy Tử Văn là nhân vật có tính cách cương trực, can đảm, mạnh mẽ, quyết liệt, "thấy sự tà gian thì không thể chịu được".

Câu hỏi 3

– Truyện kể về cuộc đấu tranh sống còn giữa hai thế lực : một bên là con người (do Ngô Tử Văn đại diện), một bên là ma quỷ (Minh ti, hồn ma viên Bách hộ họ Thôi,...). Ý nghĩa của cuộc đấu tranh này là chính nghĩa thắng gian tà, cái thiện phải thắng cái ác.

– GV hướng dẫn HS tái hiện lại bối cảnh lịch sử thời đại Nguyễn Dữ (khoảng cuối thế kỷ XV - nửa đầu thế kỷ XVI) để thảo luận : Bối cảnh của câu chuyện là thời gian giặc Minh đang chiếm đóng nước ta, nhưng tác giả viết truyện này khoảng nửa đầu thế kỷ XVI – khi đó chế độ phong kiến đang suy thoái, xã hội đầy những sự bất bình. Nội chiến Lê – Mạc bắt đầu xảy ra. Do vậy, thế lực ma quỷ, thần linh trong truyện cũng phản ánh ánh thế lực cường quyền phong kiến bè phái với nhau hãm hại dân lành, đồng thời lên án lũ giặc xâm lược, dù đã chết vẫn còn gây tội ác.

Câu hỏi 4

Truyện dày đặc yếu tố truyền kì : kể chuyện thần linh (Thổ công, đức Thánh Tản Viên), ma quỷ (Diêm Vương, hồn ma tướng giặc,...) ; đốt đèn xong, Tử Văn phát bệnh ; quỷ sứ đến bắt Tử Văn đi ; viên Bách hộ họ Thôi bị đày xuống ngục Cửu U ; Tử Văn về đến nhà mới biết mình đã chết được hai ngày ; Tử Văn sống lại, rồi không bệnh mà mất, trở thành Phán sự đền Tản Viên ; Tử Văn cưỡi gió biến mất,...

Các yếu tố truyền kì trong truyện có tác dụng làm cho mạch kể phát triển tự nhiên, sinh động, lôi cuốn và hấp dẫn người đọc.

3. Phân cung cốt

Bên cạnh yếu tố kì ảo và yếu tố hiện thực đan quyền trên đây, truyện còn được kể một cách hấp dẫn nhờ sự thể hiện tổng hòa các phương diện nghệ thuật từ tính cách nhân vật, cốt truyện đến bố cục, tình tiết :

– Cốt truyện được kết cấu như một xung đột giàu kịch tính : có mở đầu, xung đột, phát triển, kết thúc.

– Màn kịch trên đây được kể có lớp lang, tính cách của các nhân vật được khắc họa nổi bật : Tử Văn cương trực, thẳng thắn ; hồn ma Bách hộ họ Thôi xảo quyệt, giả trá. Việc khắc họa tính cách của từng nhân vật nói trên gắn liền với sự phát triển của cốt truyện, mức độ căng thẳng của kịch tính, phù hợp và nhất quán với hai tuyến nhân vật chính nghĩa và phi nghĩa.

– Các tình tiết trong truyện được thể hiện hết sức công phu, giàu tính biểu tượng. Đồng thời, nhiều chi tiết quan trọng được đan cài rất tự nhiên và hàm súc. Chính vì vậy, *Chuyện chức phán sự đến Tân Viên* là một tác phẩm hấp dẫn người đọc.

IV – HƯỚNG DẪN THỰC HIỆN BÀI TẬP NÂNG CAO

Trong đoạn kết (từ "Vương nghĩ Tử Văn..." đến "... nhà quan Phán sự") :

– Ý nghĩa của đoạn kết : GV tổ chức cho HS thảo luận, nêu bật vấn đề : người tốt được tôn vinh, kẻ xấu bị nguyền rủa. Tử Văn chết, nhưng còn được tiếng về sau. Người có tính cách cương trực như Tử Văn xứng đáng được trọng dụng.

– Lời bình ở cuối truyện để cao bảnh lanh của kẻ sĩ – đó cũng là chủ đề và đặc điểm tính cách cương trực và quyết đoán của Ngô Tử Văn. Đặt trong bối cảnh ra đời của tác phẩm, càng thấy rõ hơn ý nghĩa tích cực trong tư tưởng của nhà nho Nguyễn Dữ.

V – TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Lê Trí Viễn, *Những bài giảng văn ở đại học*, Sđd.
- *Văn xuôi tự sự Việt Nam thời trung đại*, tập một : *Truyện ngắn*, (Nguyễn Đăng Na giới thiệu và tuyển chọn), NXB Giáo dục, 1999.
- Nhiều tác giả, *Giảng văn văn học Việt Nam*, Sđd.